

АНТРОПОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ (за творчістю Яни Дубинянської)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 821 (470+430)

DOI: 10.24144/2663-6840/2021.1(45).571–576

Чонка Т. Антропологічна сутність сучасної української прози (за творчістю Яни Дубинянської); кількість бібліографічних джерел – 7; мова українська.

Анотація. Літературознавчий підхід до аналізу сучасної літератури обумовлений її специфікою. Особливого значення набуває вивчення антропологічної сутності прози сучасної української літератури, зокрема у творчості Яни Дубинянської.

У статті проаналізовано жанрово-тематичну специфіку та здійснено інтерпретацію повісті «Дружини привидів». Охарактеризовано двоплановість сюжетної лінії, акцентовано на історичному підґрунті фантастичної держави, у якій прозора прочитуються реалії стосунків СРСР й Америки та кульмінаційної екологічної катастрофи – вибуху ядерного реактора на ЧАЕС.

Здійснено аналіз проблематики та мотивів, порушених у повісті, з їх необхідним переосмисленням у контексті нашого сьогодення та екстраполяцією на загальнолюдські й власне українські суспільно-політичні та екологічні нагальні проблеми. Навіть на рівні художніх деталей-символів (годинник, безперервний радіаційний дощ) простежується гуманний пафос повісті.

У результаті дослідження можемо констатувати, що саме непрості особистісні, родинні й міжнаціональні напружені стосунки між «їхніми» й «нашими», проблеми сімейного щастя, життєвих пріоритетів і загальнолюдські вічні питання війни й миру – стали предметом соціально-психологічного та художньо-естетичного переосмислення, утіленого у двох світах – реальному й фантастичному.

Морально-етична проблематика повісті та характеристика персонажів, (зокрема фантомів померлих під час вибуху, що стали уособленням ідеалу чоловіка, для якого пріоритетом є щастя коханої, та головної героїні Вікторії, сильної жінки, здатної виправдати своє ім'я – «перемога», а отже, й віра у майбутнє, яке неможливе без усвідомлення цінності кожної окремої людини й родини), дає нам підстави вважати її не фантазмагоричною повістю-«фентезі», а притчею-попередженням усьому людству, особливо актуальною, зокрема, сьогодні для України.

Дослідження антропологічної сутності сучасної української літератури є актуальним і перспективним, адже вчасом необхідність уведення таких текстів до навчальних програм як вищих, так і загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: Яна Дубинянська, антропологізм, повість-«фентезі», повість-притча.

Постановка проблеми. Предметом нашого дослідження є творчість сучасної української письменниці та журналістки Яни (Тетяни) Юрївни Дубинянської (1975 року народження, Феодосія, Крим, УРСР), яка пише російською та українською мовами¹, зокрема її повість «Дружини привидів», у якій розкрито проблеми сучасного сьогодення, актуальні не лише для України, а й людства загалом. Ім'я авторки ще мало знане в Україні: незважаючи на досить вагомий доробок, практично відсутні літературознавчі дослідження її творчості, чим і обумовлено актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень. У довіднику «Фантасти сучасної України» зазначено: «Творам Яни Дубинянської властиві лаконічність, динамізм, на-

*пружений сюжет, неочікувані й парадоксальні фінали, яскравість характерів. Закордонні імена персонажів й топонімів створюють атмосферу екзотичності та умовності. Фантастична складова зазвичай просуває сюжет, надає творам казкове чи містичне забарвлення. Критики часто не можуть надати жанрове означення деяким творам, відмічаючи, що Дубинянська пише на межі фантастики, містики і психологічної прози, або на перехресті любовної історії, горору, містики, студентської прози, сатири»². Повість «Дружини привидів» видавці відносять до соціальної фантастики, нерідко подибуємо визначення «повість-фентезі». Визначень фентезі існує чимало, тому окреслимо лише декілька його провідних рис, визначальних для нашого дослідження: «Фентезі (англ. *fantasy*: ідея, вигадка) – жанровий різновид фантастики, в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, поєднані з реалістичною нарацією, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією» [Ковалів 2007, с. 65]. Фентезі апелює до казки, міфу, лицарського*

¹ Письменниця проживає в Києві. В одному з інтерв'ю вона зауважила: «Мій чоловік (Ярослав Мишанич – Т. Ч.) – киянин, але батьки в нього родом із Закарпаття. Тобто у нас є кримські і закарпатські родичі. І коли ми приїжджаємо на захід – я розмовляю українською мовою, коли ми приїжджаємо до Криму – він розмовляє російською мовою. А коли ми вдома – кожен розмовляє своєю, і діти в нас мають дві різні мови, і страшенно тим пишаються, в садочку і в школі. Бо для деяких дітей є проблема – перейти з мови на мову. А ми – крутіші. В нас має місце цей білінгвальний культурний діалог, якого ми прагнемо в Україні, беріть з нас приклад» <https://lifepravda.com.ua/society/2009/09/14/26811>.

² Фантасти сучасної України (довідник) = Фантасты современной Украины (справочник). Харків: «Інвестор», 2007.

роману. Відповідно, йому притаманні риси всіх цих жанрів: «його повчальність, прагнення до гри і нав'язлива гуманність від казки, епічність, трагічність і хтонічна спрямованість від міфу, благородство і жертвність героїв від лицарського роману» [Бондина 2009, с. 136]. А. Трокай вважає, що твори, написані у стилі фентезі, не підлягають логічному розумінню, тому визначальними для них є фатум, етична позиція «добро – зло», винагорода за зусилля подолання перешкод, диво тощо [Трокай 2010, с. 28].

У контексті досліджуваної тематики вагомою є думка Наталії Логвіненко, яка констатує, що «вивчення творів сучасного українського фентезі сприяє не тільки розкриттю важливих для молодого читача морально-етичних норм, а й спонукає досліджувати величезні пласти національної культури; розвиває здатність мріяти, уявляти, фантазувати, що з часом стає визначальною для молоді, якій притаманне бажання змінювати, перебудовувати» [Логвіненко 2013, с. 36].

Саме у фентезі представлено найяскравіші риси міфологічного світогляду, тому літературу фентезі вважають «спадкоємицею» міфології. В аналізованій повісті бачимо розвінчання радянського міфу і водночас спостерігаємо творення нової міфології – гуманістичної, основою якої є щастя кожної особистості як необхідної умови побудови щасливого суспільства.

Н. Логвіненко служно зауважує, що для літератури 80-90-х років ХХ ст. визначальними є «розмаїття та змішання жанрів і стилів (детективна, фантастична, містична, історична, філософська проза, що представлена есеями, оповіданнями, новелами, повістями, романами)» [Логвіненко 2013, с. 40].

Можемо констатувати, що синкретизм жанрів і стилів є типовою рисою літератури початку ХХІ ст., підтвердженням чому слугує і творчість Яни Дубинянської. Більшість критиків зараховують її твори до фентезі, проте сама письменниця зауважує: «Я не маю жодного стосунку до фентезі... Фентезі – лише один з напрямів фантастики. А вона буває і філософською, і психологічною, і соціальною – це вже більше про мене. Фантастичний елемент у літературі дозволяє

дивитися на життя під будь-яким кутом, досліджувати людину і суспільство, прогнозувати, висловлювати будь-які ідеї... взагалі, можна все. Єдина умова – чесність, це стосується літератури взагалі, незалежно від жанру»³.

Метою статі є визначення й характеристика жанрової специфіки повісті «Дружини привидів», виокремлення характерних жанрових ознак та аналіз проблематики, мотивів, героїв, стилістичних особливостей повісті крізь призму заявленої теми.

Методи дослідження. У роботі використано описовий, культурно-історичний методи та частково метод системного аналізу художнього твору.

Виклад основного матеріалу. Уперше читач зміг ознайомитися з повістю у санкт-петербурзькому журналі «Полдень, ХХІ» ще 2005 року. Тоді вона була опублікована під назвою «Виза для вдови». «Це драматична фантасмагорична історія, яку критики порівнюють то з «Пікніком на узбіччі», то з «Солярисом»», – коментує в анотації до повісті сама письменниця⁴. Права на екранізацію повісті купила російська компанія Централ Партнершип.

В анотації до українського перекладу повісті (2008) (переклад Ірини Калити) сказано, що в ній зображено дві безіменні тоталітарні держави, прообразами яких явно стали СРСР і США. На секретній ядерній базі «через стихійні лиха» відбувається пожежа, лише завдяки «нашим» бравим хлопцям загрозу катастрофи вдається ліквідувати. Але самі пожежники гинуть, щоб згодом з'явитися в зоні катастрофи вже «фантомами-відбитками», інакше кажучи – привидами. Кожен привид – «інформаційна матриця», яка впливає на всі органи почуттів людини, з якою побажає зайти в контакт. Фантоми можуть їсти й пити, вони цілком тілесні (і місцеві повії інколи обслуговують їх «за так», задля задоволення). Фантоми являються не всім, та й допуск у Ф-зону отримує не кожен: тут високий рівень радіації, жінки, які потрапили сюди, ніколи не матимуть дітей, і взагалі ризикують життям, але водночас це зона великих можливостей, де піднята залізна завеса між «нашою» тоталітарною державою та «їхнім» загніваючим капіталізмом.

Отже, окреслимо два світи, зображені у повісті – світ реальний і фантасмагоричний.

Фантасмагоричний світ	Реальний світ
поділ світів на «їхній» і «наш»	прообразами є США і СРСР / «наша» тоталітарна держава та «їхній» капіталізм
Скороминуща війна	чорнобильська катастрофа
«Вічний мир» між двома великими державами	відносини між США і СРСР
ідеальний готель «Меморіал»	ідеалізоване уявлення про життя за кордоном
підпільні готелі у Ф-зоні	реалії соціально-побутових умов у країнах СРСР
фантом-відбиток (матеріалізовані душі) («івасики» – слово, видумане «їхніми», але вони його вимовляли без жодного зневажливого забарвлення, проте у вустах наших чиновників воно якраз і звучало зневажливо)	той ідеал чоловіка для жінки, який вона кохала

³ <https://rozmova.wordpress.com/2016/10/11/yana-dubynyanska/>

⁴ <https://tsn.ua/analitika/yana-dubinyanska-nosit-kosuyuli.html>

Розвиток подій починається з того, що «пані Вікторія Марченко, двадцять вісім років, почесна вдова героя Скороминуцької війни старшого лейтенанта Ігоря Марченка» [Дубинянська 2008, с. 86] вирушає до Ф-зони, щоб побачитися з фантомом-відбитком свого чоловіка, колишнього бійця елітного спецпідрозділу «хоробрых вояків, самовідданими зусиллями яких було відвернено глобальну ядерну катастрофу на Землі» [Дубинянська 2008, с. 16].

Фантоми-відбитки, заради яких приїжджали в цю зону їхні дружини, незважаючи на радіацію, – це матеріалізовані душі загиблих, які уособлювали той ідеал чоловіка для жінки, який вона кохала. Алгоритми ідеальних «фантомів-відбитків» – матеріалізованих душ у фантастичній Ф-зоні далеко не ідеальних чоловіків – набагато сумніша у реальному світі: чоловіки, для яких головною справою життя (через обов'язок, патріотизм чи гроші) стає війна, залишають на цій війні свою душу, і навіть залишаючись фізично живими, повертаються у свої сім'ї мертвими духовно – бездушними, більше не здатними відчувати таких необхідних для повноцінного людського життя почуттів як любов до дружини й власної дитини. І ці наслідки для людства є фатальними, незворотними, як і фізичне знищення.

Усе почалося з того, що «...місцевий контингент регулярних військ... відмовився виконувати накази зверхників, мотивуючи це смертельною небезпекою перебування на місці пожежі. Наших хоробрых хлопців небезпека не зупинила...» [Дубинянська 2008, с. 17], «...там, на «їхній» ракетній базі, на Скороминуцькій війні, правда про яку навіки похована..., з Ігорем трапилося щось страшніше від ядерної пожежі та радіоактивного випромінювання. Щось таке, проти чого вона була цілком безсила. І вже не могла його врятувати» [Дубинянська 2008, с. 94].

Ігор, чоловік Віки, дивом залишився живим, проте мертвим духовно: «У нього були причини для депресії. Цілий букет, і кожна – така, якій годиться звалити з ніг найвитривалішого чоловіка. У якого забрали практично все: здоров'я, службу, друзів, гроші, власне ім'я... і навіть Скороминуцьку війну» [Дубинянська 2008, с. 93]. «...стало вже очевидним, що Ігор... що він усе ж таки помер тоді» [Дубинянська 2008, с. 92]. «Віка не спала ніч за ніччю, болісно намагаючись вигадати, за що б він все ж таки міг зачепитися. Не за неї ж із її шаленим коханням...» [Дубинянська 2008, с. 93]. Він почав ображати дружину, не хотів працювати, «Ігор узагалі не підходить до сина. Наче геть його не бачить... тільки болісно щупиться від звуку дзвінкого голосу...» [Дубинянська 2008, с. 93]. Віка боролася за чоловіка, як могла: діставала для нього найкращих лікарів, відшуквала навіть психоаналітика, возила до моря, знаходила для нього пристойну роботу, сама прочитала про променеви хворобу та радіофобію стільки, що могла б консультувати. Але коли він однієї ночі заявив: «Якщо він [син] зараз не заткне пельку, я його прибі'ю» [Дубинян-

ська 2008, с. 94], вона вирішила: незважаючи на радіацію, вона поїде до Ф-зони, щоб знайти свого Ігоря, бо поряд з нею «безвольний, млявий, як мокра промокашка, її чоловік... зухвалий з лікарями... спускав у туалет страшенно дорогі ліки; як свиня нализувався в гостях і методично влаштував у громадських місцях скандали; а на роботі протримався від сили місяць... Він навмисно все робив їй на зло. А потім плакав, і ліз у зашморг, і різав судини, – завжди низькопробно, театралью, омиваючи, звісно, будь-який ризик для життя» [Дубинянська 2008, с. 97].

І коли вона опинилася у небезпеці, він з'явився до неї, хоча й нематеріалізований: «... смерть тіла та смерть душі – дві різні речі, цілком незалежні одна від одної... То ти приїхала по мою душу?» [Дубинянська 2008, с. 101]. Він пояснив їй, що знову почалася війна, але їй пощастило, бо в цьому бункері, де її ув'язнили, насправді добрий захист від радіації – всі ж, хто перебував у Ф-зоні, повинні були загинути, пояснив, що її скоро обміняють як військовополонену. Повернувшись додому, вона почула від сина: «Тато пішов на війну». У Сашка були величезні, світлі, горді очі... Він сказав – «тато» [Дубинянська 2008, с. 104]. Фінал відкритий: не знаємо, чим закінчиться чергова війна для обох країн, для цієї родини. Але сталося головне: син пишався своїм батьком, а не зневажав його – і це зробило головну героїню щасливою.

Один з героїв повісті – дослідник Павло так охарактеризував появу фантомів: «...фантом-відбиток є набором інформації про конкретну людину. І не більше. Всі його матеріальні характеристики – то є голограми, орієнтованої щось на кшталт на всі п'ять органів чуття. Вона активізується, коли в цьому є необхідність: під час контакту з людиною... Найчастіше – з жінкою...», «Нормальні хлопці. Надійні, чесні...» [Дубинянська 2008, с. 79, 81]. Ці фантоми мають зовсім інші пріоритети, ніж реальні чоловіки: їх зовсім не цікавить політична ситуація чи ще що-небудь, окрім їхньої коханої жінки, тому вони не зберегли інформацію щодо самої секретної інформації тієї справи, до якої вони були причетні і яка призвела до їхньої смерті, та навіть і сам факт смерті ніяк не відбився в інформації фантома. «Проста ієрархія: щастя коханої жінки – понад усе. І фантом-відбиток здатний дати їй щастя, затуливши собою все інше. Якщо вона того насправді потребує» [Дубинянська 2008, с. 89]. Підтвердженням є фантом-відбиток старшого лейтенанта Славка Чаусова: «Як живий... Молодий, усміхнений, він не бажає знати ні про що, окрім їхнього кохання. Дійсно: хіба щось інше – важить?» [Дубинянська 2008, с. 70].

Для повісті характерна моральна насиченість, що простежується насамперед на рівні проблематики:

Проблематика:

– війни та миру; ядерної катастрофи; безвідповідальності влади; бюрократизму та хабарництва чиновництва; життєвих пріоритетів; пошуків

ілюзорного щастя, що яскраво ілюструють долі героїв повісті: повії Наталки: *«Наталка – нелегалка... їй три чверті виручки доводиться розговувати різним «їхнім» скотам... ну й давати за так, само собою. Тому й зла, як собака»* [Дубинянська 2008, с. 26]. *«Щоб у «Меміку» працювати, знаєш, скільки треба «їхнім» відстьогувати? Не-є... там я просто живу. Коли це вийде пожити людському...»* [Дубинянська 2008, с. 73]; *«...А родина велика, три старших брати: на її, Настину, освіту в батьків зрошей вже не стало. І куди накажете після школи? А мамин колишній... він працює в комісії по Ф-зоні. Звісно, за довідками довелось побігати, і в лапу дати скільки разів, – а що відієш, в інститут це дорожче!., та й кому він потрібний, той інститут...»* [Дубинянська 2008, с. 21]. Настя приїхала в зону з метою вдало вийти заміж. На зауваження, що вона не зможе народити дітей через перебування в зоні радіації, вона зневажливо відповіла: *«Коротше, було б чого переїматися. Джесс, до речі, й не хоче дітей, він за жіночі права...»* [Дубинянська 2008, с. 22]. Їй байдуже, за кого заміж, тому у неї кілька варіантів: хоч старі й негарні, аби лише отримати їхнє громадянство); *«Жінка, що приїхала сюди заради комфорту й ситості – нічим не краща від Насті, – і тепер карає себе через чоловіка, який і коханням не був... за життя»* [Дубинянська 2008, с. 23];

– кохання та зради: Олена Маргуліс *«схожа на безмежно втомлену вчительку чи бібліотекарку»* [Дубинянська 2008, с. 43] – вдова майора Євгена Маргуліса, який належав до командного складу елітного спецпідрозділу, який знав, куди та з якою метою їх направляють, знав, як усе було насправді, тому й хотів уберегти свою дружину, подавши на розлучення в шпиталі. Та *«вона прорвалася... була з ним увесь час. Дванадцять з чотирнадцяти днів клініки променевої хвороби. Коли в нього пасмами падало волосся, то сірішало, то буряковіло обличчя, тріскалася шкіра, текла кров і сукровка, як виходили з блювотою шматки нутроців, як плоть відвалювалася від кісток...»* [Дубинянська 2008, с. 46]. Її довше від інших не впускали до Ф-зони: *«Коли вичерпали себе виховні бесіди й банальна тяганина, запустилися більш делікатні механізми: у неї вимагали хабар і намагалися ввіймати за руку, їй навіть організували неправдоподібне підвищення на роботі, а під кінець шантажували обнародуванням якогось компромату на покійного чоловіка... Довелось подавати скаргу до правозахисного комітету – «їхнього», звісно. Подіяло»* [Дубинянська 2008, с. 47]. Женья Маргуліс так і не з'явився до своєї дружини: як здогадалася пізніше Вікторія, ще за його життя Олена зраджувала Євгену з їхнім другом – Павлом;

– сімейних та моральних цінностей; обезцінення людського життя, що може призвести до знищення наступних поколінь: після смерті чоловіка подруга головної героїні Маринка втрачає і ненароджену дівчинку, а отже, в майбутньому нема місця для кількох поколінь через загибель одного чоловіка.

Мотиви:

– фатальні політичні помилки: ядерний вибух через стихійні причини призвів до злочинного оголошення війни;

– комплекс вини: колосальні кошти на створення й утримання Ф-зони, *«...які «їхні» ділки давно й успішно тут відмивають»* [Дубинянська 2008, с. 63]; приїзд «рудой» до Ф-зони для зустрічі з фантомом-відбитком свого чоловіка, з яким у реальному житті вона була розлучена і навіть не навідала його у лікарні;

– ставлення до вдів, чоловіки яких віддали свої життя під час виконання обов'язків перед державою: *«...а «почесні вдови» на урочистому вечорі з приводу річниці Вічного миру одержали по гвоздиці на довгій стеблині, по маленькій скриньці з «їхнім» хрестом і по нашій грамоті про присвоєння звання Героя формату А-4 без рамки»* [Дубинянська 2008, с. 6–7];

– фіктивна приналежність до списку героїв людей, які насправді не зробили нічого героїчного, але різними шляхами домоглися цього звання (Дубинянська, 2008, с. 8);

– наживи навіть на катастрофі – хабарництво: за медичну довідку потрібно було дати хабаря *«гладкій дамі-головлікарці спецшпиталю»*; *«Цікаво, скільки таких настє ця пані благословила своєю круглою печаткою... у скільки її батькам стала головна лікарка»* [Дубинянська 2008, с. 22]; існування підпільних готелів для наших, які потрапили до Ф-зони нелегально. Ці готелі були повною протилежністю фешенебельним *«їхнім»* – малі, брудні, незатишні з хамовитим персоналом, *«дивний узагалі заклад, «їхні» до нього не те, що не доклали рук – не ворухнули й пальцем. Але ж, по ідеї, вони мають контролювати все, що відбувається у Ф-зоні. Втім, раз тут промишляють юнки, охочі до заміжжя, та банальні повіі...»* [Дубинянська 2008, с. 39];

– відмивання коштів на так званих «гуманітарних проектах» [Дубинянська 2008, с. 63];

– культура музики: Оля з нелегального готелю, яка підспівує російській попсі, що лунає з приймача [Дубинянська 2008, с. 41];

– культура поведінки: зовнішній вигляд, одяг, мова «наших» і «їхніх» – барменка Оля, повія Наталка, «руда»;

– обезцінення вищої освіти та науки в державі: *«Їхні дослідження... ніяк не назвеш системними та комплексними – цьому єenna кількість причин. Замало сучасного обладнання, немає багатьох потрібних приладів, реактивів, не вистачає людей, фінансування – як пощастить, і востаннє щастило аж у минулому році... Більш того, у разі цонайменшого проколу наша країна відразу ж відмовиться від них: це було обумовлено від початку»* [Дубинянська 2008, с. 57]. *«Деякі хлопці, що надсаджуються тут, колись мали всі шанси зробитися вченими зі світовим ім'ям – тут, у Ф-зоні, вони ніхто. Так само, як і результати їхньої роботи, нікого, здається, не цікавлять. Роки три-чотири тому – так, тоді*

квартильні звіти відривали з руками. І... відразу ж передавали спецслужбам..., але, певно, ті вже втратили надію віднайти в них хоч якусь цінну інформацію за своїм профілем. ...Наша офіційна наука ...дуже точно тримає носа за вітром, стежачи за зовнішньополітичною ситуацією. А в цьому аспекті в нас... тиша, благодать і вічна дружба між народами. Ф-зона – гарантія та доказ всього цього, а зовсім не об'єкт дослідження. І всі згодні з таким станом речей – як не рахувати кукли нелегалів» [Дубинянська 2008, с. 58];

- продажності засобів інформації: «Втім, не можна вірити всьому, що пишуть про Ф-зону, – як «їхнім» джерелам, так і нашим» [Дубинянська 2008, с. 18];

- здатність на самопожертву: фізик-ядерник і біохімік Павло «Люди працюють не за гроші, не за наукові ступені, зі шкодою для здоров'я, в умовах сумнівної романтики ризику, конспірації та шифрування. Хіба їхній голий... ентузіазм не вартий поваги?» [Дубинянська 2008, с. 57].

Ключовими видаються художні деталі: радіаційний дощ (в експозиції він ледь помітний, у розвитку подій «у вікно так само барабанів дощ», «тепер дощ припустив по-справжньому», у кульмінації – «і шумів безперервний дощ» [Дубинянська 2008, с. 51, 56, 76]), який не припинявся у Ф-зоні ні на хвилину, та годинник («показував тів на дванадцять») [Дубинянська 2008, с. 51]: з одного боку, майже північ – пора жахить, з іншого – після півночі приходить новий день, який зупинився перед поїздкою Віки й почав працювати, коли знову почалася війна – від струсу атомної бомби (то не вже для того, щоб людина отямилася, обов'язково повинно статися щось трагічне, що найстрашніше, можливо, й незворотне?!). У контексті повісті значення цих деталей є традиційним для світової літератури: дощ – слюзи природи, отруєної людьми, яка оплакує саму людину й водночас карає її ж трупом (проте більшість продовжує поводити себе, наче знаходячись у фешенебельному ресторані, де є усе – і безкоштовно, «чисто, ясно й святково, а про те, що десь іде дощ, краще забути» [Дубинянська 2008, с. 60]); годинник – нагадування про тимчасовість перебування людини на Землі й про неочікуваний, але неминучий кінець людської цивілізації, який люди самі ж і наближають своїми непродуманими вчинками, що часто пояснюються необхідними кроками технічного прогресу.

Стилістичні засоби:

– наявність риторичних питань: двері в «Меморіалі» зачинилися за Вікою зовсім безшумно – і тишина «Чи в мишоловках воно якимось інакше?», «Хоча до чого тут слова...», «Хіба їхній голий...

ентузіазм не вартий поваги?», «Молодий, усміхнений, він не бажає знати ні про що, окрім їхнього кохання. Дійсно: хіба щось інше – важить?» [Дубинянська 2008, с. 10, 47, 57, 70];

– уживання тире і трьох крапок, обірваних фраз і слів на місці недоказаного, але завжди важливого як пропозиція читачеві статі співтворцем тексту [Дубинянська 2008, с. 2, 52, 55, 67, 69];

– епітети: заплакане місто, заплаканий ранок, каламутна відраза, вицвіла щаслива родина, радіоактивний дощ, холодна й липка паніка, як пастка для мух [Дубинянська 2008, с. 8, 10, 22, 27, 29, 35].

І все-таки надія є: цьому «заплаканому світові» кинула виклик головна героїня з ім'ям Вікторія: «Вікторі – то є «перемога», – прорік із жахливим акцентом на весь КПП полісмен уже на початку повісті [Дубинянська 2008, с. 6]. Вона акуратна «любила організувати маленький особистий затишок всюди, де лишалася хоча б на одну ніч» [Дубинянська 2008, с. 15], сором'язлива й вихована «фамільярність давалася їй важко» [Дубинянська 2008, с. 16], виважена «треба ж зібратися з думками, обміркувати, зважити, зіставити» [Дубинянська 2008, с. 43], любляча мати й дружина, здатна на самопожертву заради найціннішого, що було в її житті, – родини.

Висновки. На основі проаналізованого окреслимо жанрову специфіку твору. Визначимо ознаки «фентезі», характерні для повісті «Дружини привидів» Яни Дубинянської: гуманність, трагічність, благородство і жертвність героїв, повчальність. Проте можемо констатувати відсутність віртуальних світів, ірраціональних мотивів, фантастичних персонажів.

Ознаки повісті-притчі: відсутні будь-які вказівки на історичний хронотоп та реальні топоніми. Наявні описи двох світів («їхніх і наших») є алегоричними, і ця алегорія прозора, адже в ній легко упізнаються реалії побуту країн СРСР, зокрема й радянської України, і країн закордону ХХ ст. Щодо часових меж, то вони в контексті повісті екстрапольовані на філософський вимір існування людської цивілізації: не важливо, де і коли відбулася чи відбудеться подібна «Скороминуща війна», адже якщо станеться глобальна ядерна катастрофа на Землі, то трагічні наслідки не оминуть жодну людину, бо для цієї зброї не існує «їхніх і наших».

Отже, дослідження антропологічної сутності сучасної української літератури, на нашу думку, є актуальним і перспективним напрямом сучасного літературознавства, адже вбачаємо необхідність уведення таких текстів до навчальних програм як вишів, так і загальноосвітніх навчальних закладів.

Література

1. Бондина Е.С. К типологии жанра фэнтези. *Пограничные процессы в литературе и культуре*, Пермь, 2009. С. 136–137.
2. Дубинянська Я. Дружини привидів: повісті (Дружини привидів, Комуна). Київ: Нора-друк. (сер. «Популярні книжки»), 2008. 237 с.
3. Ковалів Ю.І. *Літературознавча енциклопедія в 2 т.* Київ: Вид. центр «Академія», 2007, т. 2.
4. Логвіненко Н. Своя фантастика в Україні є, вона живе, розвивається, родить... *Українська літе-*

ратура в загальноосвітній школі. 2013. № 3. С. 40–45.

5. Логвіненко Н. Сучасне українське фентезі: формування змісту поглибленого вивчення національної літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. № 6. С. 36–40. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2013_6_14

6. Трокай А. Фантастика і фентезі в сучасній українській літературі. *Бібліотечна планета*. 2010. № 2. С. 28–30. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2010_2_10.

7. Фантасти сучасної України (довідник). Харків: Інвестор, 2007. С. 19–20.

References

1. Bondina E.S. (2009) K tipologii zhanra fentezi [On the typology of the fantasy genre]. *Pogranichnye protsessy v literature i kulture*. Perm. S. 136–137 [in Russian].

2. Dubynianska Ya. (2008) Druzhyny pryvydiv [Ghost Wives]: povisti (Druzhyny pryvydiv, Komuna), Kyiv: Nora-druk. (ser. «Populiarni knyzhky»). 237 s. [in Ukrainian].

3. Kovaliv Yu.I. (2007) *Literaturoznavcha entsyklopediia v 2 t.* [Literary encyclopedia in 2 volumes]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiiia», t. 2 [in Ukrainian]

4. Lohvinenko N. (2013) Svoia fantastyka v Ukraini ye, vona zhyve, rozvyvaietsia, rodyt... [Ukraine has its own fiction, it lives, develops, gives birth...]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*. № 3. S. 40–45 [in Ukrainian]

5. Lohvinenko N. (2013) Suchasne ukrainske fentezi: formuvannia zmistu pohlyblenoho vyvchennia natsionalnoi literatury [Modern Ukrainian fantasy: the formation of the content of in-depth study of national literature]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*. № 6. S. 36–40 [in Ukrainian]

6. Trokai A. (2010) Fantastyka i fentezi v suchasni ukrainskii literaturi [Fiction and fantasy in modern Ukrainian literature]. *Bibliotekna planeta*. № 2. S. 28–30 [in Ukrainian]

7. Fantasty suchasnoi Ukrainy (dovidnyk) (2007) [Fiction of modern Ukraine (reference book)]. Kharkiv: Investor. S. 19–20 [in Ukrainian].

ANTHROPOLOGICAL ESSENCE OF MODERN UKRAINIAN PROSE (based on the literary works by Yana Dubynianska)

Abstract. The article deals with the works by the modern Ukrainian writer Yana Dubynianska, in particular analyzes the genre specifics and gives the interpretation of the novel “Ghost’ Wives”.

The complicated personal, the tense family and inter-ethnic relationships between “their” and “ours”, the problems of family happiness, life priorities and universal eternal questions of war and peace – became the subject of socio-psychological, artistic and aesthetic rethinking embodied in the novel of two worlds – the real and the fantastic.

Literary approach to the analysis of contemporary literature is conditioned by its specificity. Investigation of the anthropological essence of prose of modern Ukrainian literature, acquires special significance, in particular in the works by Yana Dubynianska.

The article analyzes the genre-thematic specifics and carries out the interpretation of the novel “Ghost’ Wives”. It also characterizes the duality of the plot line, emphasizes the historical basis of the fantastic state, in which the realities of the relations between the USSR and America and the culminating ecological catastrophe – the explosion of the nuclear reactor at the Chernobyl nuclear power plant – are clearly read.

The paper deals with the analysis of the problems and motives raised in the novel, with their necessary rethinking in the context of our present and extrapolation to human and actually Ukrainian socio-political and ecological urgent problems. The paths of the humanity can be traced in the novel even on the level of artistic details-symbols (clock, continuous radiation rain).

According to the *results of the research*, it can be concluded that difficult personal, family and interethnic tense relations between “theirs” and “ours”, problems of family happiness, life priorities and eternal human problems of war and peace – have become the subject of socio-psychological and artistic-aesthetic rethinking embodied in two worlds – real and fantastic.

Moral and ethical issues of the novel, the characteristics of the characters (including the phantoms of those who died in the explosion, who embodied the ideal of a man for whom the priority is the happiness of his beloved, and the main character Victoria, a strong woman who can justify her name – ‘victory’ and, consequently, faith in the future, which is impossible without realizing the value of each individual and family) give us reason to believe that it is not a phantasmagoric story-“fantasy”, but a parable-warning to the mankind, especially actual today, in particular, for Ukraine.

The study of the anthropological essence of the modern Ukrainian literature is actual and promising, because we see the need to introduce such texts in the curricula of both universities and secondary schools.

Keywords: Yana Dubynianska, anthropology, novel “fantasy”, story-parable, science fiction, reality.

© Чонка Т., 2021 р.

Тетяна Чонка – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології (українського відділення) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, Берегово, Україна; tchonka14@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5567-813X>

Tetyana Chonka – PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Philology, Ferents Rakotsi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Berehovo, Ukraine; tchonka14@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5567-813X>